

РЕЗЮМЕ

От доц.д-р.Марияна Лазарова

на представените научни трудове, изследователска и преподавателска дейност и доказателствен материал по чл.77 ал.3 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „професор“ по мениджмънт в екранните изкуства (авторско право) в област на висшето образование 8. Изкуства, професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство, научна специалност „Кинознание, киноизкуство и телевизия“, обявен в ДВ, бр.37/ 17.05.2022 г.

Съгласно изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за приложението му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, представям резюме на научни трудове и дейности за съответствие с националните минимални изисквания и изискванията на НАТФИЗ за заемане на академичната длъжност в следните направления:

Научна и изследователска дейност:

За участие в конкурса представям авторски произведения и публикации, които не съвпадат с тези за академичната длъжност „доцент“, както следва:

1. Хабилитационен труд – публикувана монография „ Управление на продуцентски права при предлагане на електронен достъп до аудио-визуални произведения.“- изд.“Водолей“ 2022г., ISBN 978-619-7533-13-2;

Научният труд е структуриран в седем глави, включително с Въведение и Заключение, и към него са приложени описания на използваните източници, абривиатури и нормативна база. Оригинално приложение към работата е и авторският речник на използваните термини на английски език.

В следващите редове ще се опитам да резюмирам основните тематични ядра на това сложно и многоаспектно изследване на управлението на сродните права на професионалните продуценти в дигитална среда – проблем с висока степен на актуалност в нашето съвремие. Във въведението са очертани обект, предмет и метод на изследването, както и ограниченията. Изследването е осъществено с прилагане на интердисциплинарен подход, интегриращ в синергична парадигма терминологичен апарат и инструментариум от различни области на познанието: право, изкуство,

компютърни технологии, социология и т.н. В този смисъл са и направените терминологични уточнения, изведените дефиниции и ограниченията в теоретичната разработка. Във фокуса на разглежданата проблематика е управлението на сродни права на филмови продуценти, маркетинговите, рекламни и мениджърски стратегии, лицензионни режими, легалните бизнес-моделни, съобразени с новите потребителски нагласи и изисквания, които са ключово условие за успешно монетаризиране на правата на интелектуална собственост в дигитална среда. Важна част от изследването е съсредоточено върху правната регулация и закрила на правноносителите в сферата на аудиовизията и свързаната с това нормативна база и организационно-институционална структура, тяхното развитие и оптимизиране с оглед спецификата на процесите на дигитализация. Акцент е поставен върху националното авторскоправно законодателство и неговата хармонизация с Европейското общностно право, по-специално с предприетата на това ниво авторскоправна реформа. Монографичното изследване е центрирано около правата на професионалните продуценти на аудиовизуално съдържание и не обхваща екранни форми, които не представляват защитени от авторското право произведения като риалити формати, реклами, видео-игри и други, както и видеосъдържание от типа на: мултимедийни продукти, видеоблогове, интернет-сайтове, любителски видеа, мемета и гифове. Споменатите в работата икономически анализи на пазарите, демографски тенденции или посочване на статистически данни са предимно свързани с обекта на изследване и нямат претенцията за самостоятелни научни изводи.

Във втора глава са разгледани проблемите на производство и разпространение на уеб-съдържание, видовото му многообразие и вирусен характер, и са проблематизирани естетическите аспекти на „свръхпредлагането“ на аудиовизуални форми в цифрова среда. Направен е паралелен анализ на дигиталното и дигитализираното аудиовизуално съдържание и са посочени носителите на авторски и сродни права съгласно българското законодателство. Важен момент в работата са разсъжденията относно авторското право върху компютърно-генерирано съдържание – въпрос с голям потенциал относно бъдещо развитие на законодателството. Специално място е отделено на статута на филмовия продуцент в два аспекта: като правноносител и първичен ползвател. Разкрита е същността на правото на предлагане на електронен достъп до аудиовизуално съдържание като вторично използване, мерките за предотвратяване на неразрешен достъп и закрила на правото, с посочване на разпространените дистрибуционни стратегии в цифрова среда.

Трета глава е посветена на индивидуалния начин за управление на продуцентски права, който е характерен за филмовата индустрия и по-специално - стратегиите и спецификите на лицензиране на правото на електронен достъп и същността на дигиталната лицензия, DRM системите и договаряне на лицензионните възнаграждения.

В четвърта глава се разглеждат особеностите на колективното управление на права в цифрова среда в корелация с индивидуалното управление. Статутът и регулацията на организациите за колективно управление на авторски и сродни права /ОКУП/ са разгледани през призмата на оптимизацията на нормативната база и хармонизацията на националната закрила с Европейската Директива 2014/26/ЕС на ЕП и на Съвета относно колективното управление на авторското право и сродните му права и многотериториалното лицензиране на права върху музикални произведения за използване онлайн на вътрешния пазар. Разгледан е въпросът за ползата от конкуренция в сектора и разчупване на монополистичния модел на колективно управление на права чрез въвеждане на нов субект – независимо търговско дружество за управление на права. Последователно са анализирани силните и слабите страни в колективното лицензиране на дигитални права от Филмаутор, Профон, АртистАутор и Музикаутор.

В глава пета е направен обстоен анализ на лицензионните практики и свързаните с тях бизнес модели за достъп до аудиовизуално съдържание в цифрова среда. Бурното технологично развитие, дигиталната конвергенция и новото поколение на просуматори са изтъкнати като фактори за разнообразието на лицензионните практики и дистрибуционни модели. Разкрити са характерните особености на най-разпространените бизнес модели с осъзнаване на тяхната динамика, водеща до поява и развитие на нови хибридни форми.

Пета глава от работата е структурирана около европейската инициатива за авторскоправна реформа и свързаната с нея необходимост от хармонизация на българското законодателство. Проблемите са анализирани във връзка със Стратегията за Единен цифров пазар, публикувана от ЕК през 2015г., надградена през следващите години с авторскоправния пакет/ EU Copyright package/ и намерила своята естествена кулминация в Директива (ЕС) 2019/790 на Европейския парламент и на Съвета от 17 април 2019 година относно авторското право и сродните му права в цифровия единен пазар и за изменение на директиви 96/9/ЕО и 2001/29/ЕО/, ОВ L 130/92 от 17.5.2019 г. Изложени са разсъждения относно имплементирането на „духа“ на директивата в българското законодателство и възможните перспективи за развитието му с цел постигане на баланс в закрилата на правноносителите и интересите на ползвателите .

Шеста глава е посветена на изключенията и ограниченията в националната авторскоправна закрила, наложени от процеса на дигитализация в обществен интерес. В тях проличава и най-старата връзка между авторското право и „поощряване на знанието“, която беше прокламирана още в първия нормативен документ, регулиращ обществените отношения, свързани с авторството - Законът на кралица Ана/1710г./ Основното съображение е те да са установени в полза на обществото, да целят реализиране на некомерсиални цели, главно такива, свързани с научни изследвания, или разпространение и опазване на културното наследство, или да съдействат за приобщаване на хората с увреждания към потребление на защитени обекти като неделима част от пълноценната им социална интеграция.

В заключение са направени някои прогнози за бъдещото развитие на процесите на управление на права в дигитална среда, повлияни от направените ограничения в изследването и авторов субективизъм :

- Предвидено е постепенното отмиране на линейните медийни услуги и изместването им от нелинейни услуги, основно от видео по заявка на потребителите, което гарантира интерактивен онлайн достъп в избрано от потребителя време и място.
- Утвърждаване на нови продуценти – в лицето на лицензираните дистрибутори на съдържание, които постепенно ще заемат мястото на големите филмови компании. Това ще резултира в още по-голямо разнообразяване на бизнес-моделите, базирани върху използване на творческо съдържание.
- В мрежата ще се наблюдава все по-интензивно предлагане на защитено съдържание и това ще създаде възможности за всяко физическо лице да се изяви като автор. Все повече ще се размива рязката граница между автори, продуценти и ползватели, и тези категории правноносителите ще „преливат“ една в друга в зависимост от креативната функция на лицата, които създават аудиовизуалното съдържание. Това ще доведе до нови посоки в нормативната регулация, която трябва да осъществява продуктивен баланс на интереси между всички засегнати в сектора субекти.
- Развитието на технологиите ще се свързва с появата на нови начини на използване на всякакво защитено съдържание, включително аудиовизуално, които постепенно ще започнат да доминират над традиционните начини на използване. Тези процеси ще наложат по всяка вероятност прецизиране на имущественото правомощие „предлагане на електронен достъп до...“ и „разрояването“ му на други различни имуществени правомощия в съдържанието на правото. Това не само ще доведе до промени в авторско-правната регламентация, но и до ефективна регулация на използването на аудиовизуално

съдържание в световната интернет-среда, което сега се оказва конкурент на традиционните медии, но все още извън регулацията, която е задължителна за тях. Това несъмнено ще има благоприятни последици върху конкурентните отношения в мрежата и ще ги постави на справедлива, честна и равнопоставена основа. Тези принципи са отдавна провъзгласени в ДФЕС, но се оказва, че са трудно изпълними на практика, въпреки строгостта на разпоредбите на конкурентното право в отделните държави-членки.

- Предвидима е все по-голямата роля на изкуствения интелект при създаване и последващо използване на аудиовизуални произведения в цифрова среда, което ще доведе до поредни радикални законодателни промени.

Приносните моменти в работата могат да бъдат обобщени в два аспекта, очертани в приложената към конкурсната документация справка за приносите:

I. Приноси с научно-теоретичен и методологичен характер:

- За първи път се предлага цялостно научно обосновано изследване на проблема за управление на дигитални права върху защитено аудиовизуално съдържание от страна на професионалните продуценти с акцент върху авторскоправния дискурс, което определя основния приносен характер на научния труд.

- Формулира се и се развива специфичен терминологичен и понятиен апарат, и се представя систематизирано знание за същността на правото на предлагане на електронен достъп, в съпоставителен анализ с европейското законодателство.

- За първи път са анализирани теоретично характерните особености на уеб-съдържанието, видовото му многообразие, стратегиите за неговата дигитална дистрибуция и маркетингови инструменти, в контекста на променените форми на он-лайн комуникация с аудиториите - материя, разположена в маргиналното изследователско поле между правото и изкуството.

- В авторскоправен ракурс са анализирани спецификите и разликите между управление на дигитално и дигитализирано съдържание и е направен съпоставителен анализ между индивидуално и колективно управление.

- Обогалява се съществуващото знание и специализирана литература с нови изследвания по темата на научния труд.

- Аргументира се изследователската теза за тенденцията за доминиране на дигиталното лицензиране на аудиовизуално съдържание над традиционните начини на използване и за приоритетното разпространение на нелинейните аудиовизуални медийни услуги.

- В тази връзка се обосновава логически извода за необходимостта от прецезиране на правната регулация на правото за предлагане на електронен достъп и хармонизацията между отделни нормативни актове от вътрешното законодателство.

- Представен е системен анализ и оценка на европейската авторскоправна реформа като ключов двигател за развитие на единен цифров пазар с обосноваване на теоретични обобщения за перспективите и прогностичното развитие на националната правна рамка.

II. Приноси с практико-приложен и образователен характер

- Разгледани са авторскоправните политики на уеб-базираните платформи и мерките за предотвратяване на нелегитимен достъп, въпрос от ключово значение за борба с интелектуалното пиратство в дигитална среда

- Разкрива се тясната връзка между авторското право и социалните политики, която има прагматично значение за интеграцията на хората с увреждания, и за развитието на културата и съвременните икономики, базирани на знанието.

- Изследователските тези и обосноваваните резултати от научния труд са направени в неразривна връзка с практиката, и той би представлявал полезно помагало за професионални филмови продуценти, правноносителите, ползватели и представители на академичната общност.

- Изследването се отличава с ясен език и учебно-методичен характер и е в състояние да осигури формиране на знания и умения по дисциплини за изучаване на филмово и телевизионно продуцентство.

2. Публикувана монография, която не е представена като основен хабилитационен труд - „The Centaur of Albion. Traditions and their Transformations in the British Cinema of the 90s of the 20th Century.”- Vodolei Publishing 2019г., София, ISBN:978-954-9415-99-5/

Книгата е издадена на английски език след спечелване на конкурс обявен от Международната асоциация на филмови, аудиовизуални и медийни училища /CILECT/ за финансиране на преводи на научни трудове. Монографията е основана на дисертационния ми труд „Кентавърът от Албион. Традиции и техните трансформации в

британското игрално кино от 90-те години на 20 век”. Същият беше издаден през 2015г. от издателство „Просвета“ и удостоен с награда от Българската филмова академия за книга - филмова теория, история и критика за 2014г. Текстът е посветен на изследване на тенденциите, явленията, постиженията и приемствеността между поколенията в Британското игрално кино от 90-те години на миналия век в историко-теоретичен аспект. Изложението съдържа проучвания, исторически факти и критически анализи, които по същество се отнасят за чужда кинематография, но отразяват традицията и постиженията на българската изкуствоведска школа.

3. Десет конкурсни публикации в специализирани издания по изкуствата;

Представените конкурсни публикации отразяват интересите ми в две научни области: право и изкуство, по-специално киноизкуство/филмова критика/. В тях са отразени проучванията ми свързани с авторскоправна проблематика, филмова критика и педагогически опит. Приложила съм ги към документацията, защото отразяват разностранните ми интереси и пристрастия към правото и изкуството, които се стремя да съвместявам.

Общият списък съдържа повече от тридесет авторски публикации, също в двете научни области, в които продължавам работата си до този момент. Голяма част от авторскоправните материали представляват доклади/в това число пленарни/, с които съм участвала в научни конференции, посветени на интелектуалната собственост и организирани от авторитетни академични институции. Другата част са свързани с интересите ми на кинокритик и преподавател по филмов анализ /поетика на киното/ и са публикувани в популярни изкуствоведски и академични издания. Четири от публикациите са създадени в съавторство с уважавани академични преподаватели и са публикувани в издания с висок фактор на въздействие.

Преподавателска дейност и доказателствен материал по чл.77 ал.3 :

Началото на дългогодишната ми преподавателска дейност в НАТФИЗ датира от 1996г. За този период натрупах педагогически опит, квалифицирах се като академичен преподавател /включително и чрез успешно издържан изпит по „педагогика“ по време на обучението ми за придобиване на докторска степен/ и разработих учебни програми за студенти от всички степени на обучение в двете научни области: авторско право и киноизкуство. Много усилия насочих към полагане на основите на обучението по

авторско право и в двата факултета на Академията, за което съм имала подкрепа и разбиране от страна на ръководството. Разработените от мен програми по авторско право са общо пет по задължителни дисциплини от учебния план.

Две от тях са за бакалаври: „Авторско право в аудиовизуалното производство“/ФЕИ поток/ и “Управление на продуцентски права при дигитално разпространение на аудиовизуални произведения.“ /4 курс ФТП/, три за магистри: „Авторски и сродни права в аудиовизията.Договори.“/МЕИ/, „Авторско право във визуалните изкуства.“/ФИ/ и „Договори и авторски права в сценичните изкуства.“/МСИИ/, и една учебна програма за докторанти:„Правни аспекти на защитата на сценичните и аудиовизуалните произведения.“ По всички програми изнасям и до сега лекционни курсове, които редовно биват актуализирани съобразно законодателни промени.

На студенти от специалността ЕИЖ съм преподавала по две учебни програми: „Подходи в критическия анализ. Собствено-естетически подход.“ и „Психоаналитичен подход в екранните изследвания.“, а на докторанти до момента изнасям лекции по предмета: „Академично устройство и политика“.

Притежавам две магистърски степени – по специалностите: „Право” в СУ”Климент Охридски” и „Кинознание” в НАТФИЗ ”Кръстьо Сарафов” и научно образователна степен „доктор“ по кинознание, киноизкуство и телевизия. През 2015г. се хабилитирах като „доцент“ по мениджмънт в екранните изкуства с монографичния труд: „Авторски и сродни права в аудиовизията“ – изд.Водолей, 2015г. ISBN 978-954-9415-83-4.

Академична активност и експертна дейност:

Винаги съм вземала активно участие в академичния живот. Последователно във времето съм имала членство в Академичния съвет, била съм секретар на факултетна атестационна комисия, член на Консултативния съвет по научно развитие /КСНР/ и ръководител на магистърска специалност Филмово и телевизионно изкуство/ФТИ/. От 2022г. съм член на катедра „Аудиовизуално производство“ и ръководител на специалност „Мениджмънт в екранните изкуства“/МЕИ/, и съм избрана за втори мандат като Председател на Контролния съвет.

През годините съм съвместявала теоретико-научните си занимания с практическа дейност: за период от девет години съм била изпълнителен директор на ОКУП Профон и след това съм заемала длъжността юридически съветник по авторско право и учебна дейност в НАТФИЗ. През 2011г. бях поканена като експерт в работна група за изменение

и допълнение на ЗАПСП. Като преподавател по авторско право и експерт участвам в одобрен проект на фонд „Научни изследвания“ към МОН от 2019г. с тема на проекта: „Концептуален образователен модел за повишаване на информационната грамотност в университетска информационна среда.“

През 2022 г. съм инициирала като ръководител провеждането на пет уъркшопа, посветени на индивидуалното и колективно управление на авторските и сродни права и тяхната закрила, и един майсторски клас на тема: Интелектуалната собственост в музикалните и сценични изкуства: медийно отразяване. Вземала съм участие в многобройни научни конференции с доклади, които са публикувани в академични издания след научно рецензиране.

В качеството си на дипломиран юрист и киновец членувам в следните неправителствени организации:

- Съюз на юристите в България.
- СБФД
- Академика 21
- EIPTN - Европейска мрежа на преподавателите по интелектуална собственост
- ENCATC - Европейска мрежа за културен мениджмънт и политика